

Αναζητώντας τη δομή της προσωπικότητας: Το μοντέλο των πέντε παραγόντων

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΑΟΥΣΗΣ

Πειραιάς

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σ' αυτό το άρθρο επιχειρείται μια συνολική παρουσίαση του μοντέλου των πέντε παραγόντων, το οποίο τις τελευταίες τουλάχιστον δεκαετίες κυριαρχεί στο χώρο της προσωπικότητας. Στην αρχή, μέσα από μια σύντομη ιστορική αναδρομή επιχειρείται ο εντοπισμός των καταβολών αυτού του μοντέλου, και αναζητούνται οι λόγοι για τους οποίους καταφερε να επικρατήσει στη σύγχρονη βιβλιογραφία ως ένα από τα πιο ολοκληρωμένα και τεκμηριωμένα μοντέλα προσωπικότητας. Στη συνέχεια ακολουθεί η επιστημονική τεκμηρίωση καθώς και οι σημαντικότερες επικρίσεις που έχουν διατυπωθεί γι' αυτό το μοντέλο. Τέλος, το άρθρο ολοκληρώνεται με μια συνολική αναφορά στις εφαρμογές του μοντέλου.

Λέξεις Κλειδιά: Λεξικολογική υπόθεση, μοντέλο των πέντε παραγόντων, προσωπικότητα.

Η ανάγκη για τη δημιουργία ενός ιεραρχικού συστήματος της προσωπικότητας του ατόμου, είναι ένα θέμα που έχει απασχολήσει τους φιλόσοφους και τους ψυχολόγους από τα αρχαία κιόλας χρόνια. Κατά καιρούς, οι διάφοροι μελετητές της ανθρώπινης συμπεριφοράς προσπαθούσαν να δημιουργήσουν μια συστηματική ταξινόμηση ώστε να μπορούν να κατηγοριοποιούν και να ονομάζουν τα ιδιαίτερα εκείνα χαρακτηριστικά που κάνουν τους ανθρώπους να ξεχωρίζουν και να διαφοροποιούνται ο ένας από τον άλλο.

Από την εποχή όμως που η ψυχολογία απέκτησε δική της ξεχωριστή οντότητα ως επιστήμη, η προσπάθεια αυτή έγινε πιο συστηματική. Πρώτος ο Sir Francis Galton (1884) διατύπωσε τη λεξικολογική υπόθεση σύμφωνα με την οποία τα πιο σημαντικά από τα στοιχεία της ανθρώπινης συμπεριφοράς έχουν κωδικοποιηθεί ως χαρακτηριστικά στις περισσότερες ή σε όλες τις γλώσσες του κόσμου. Ήταν μάλιστα ο πρώτος που χρησιμοποίησε το λεξικό ως εργαλείο για

να υπολογίσει και να ταξινομήσει τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που περιείχε η αγγλική γλώσσα. Παρόλο όμως που ο Galton αναγνώρισε περίπου 1000 επιθετικούς προσδιορισμούς, η προσπάθειά του δεν είχε μεγάλη επίδραση στο χώρο καθώς δεν ακολούθησε συστηματική μεθοδολογία.

Αντίθετα, η δουλειά των Allport και Odbert (1936) χαρακτηρίζεται ως η πρώτη συστηματική προσπάθεια στη μελέτη της ταξινόμησης των βασικών χαρακτηριστικών της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Χρησιμοποιώντας το λεξικό ως βασικό εργαλείο δημιούργησαν έναν κατάλογο με 18000 λέξεις, από τις οποίες όμως μόνο το ένα τέταρτο περιέγραφαν χαρακτηριστικά της προσωπικότητας. Αν και ο κατάλογός τους ήταν αρκετά αόριστος, αφού δεν υπήρχαν ξεκάθαρα όρια μεταξύ των διάφορων κατηγοριών, βοήθησε πολύ στην εξέλιξη της έρευνας καθώς λειτούργησε ως βάση για επόμενες έρευνες πάνω στη μελέτη της προσωπικότητας και στη δημιουργία ενός ιεραρχικού συστήματος ταξινόμησης.

Σαν χαρακτηριστικό παράδειγμα αναφέρουμε τον Cattell (1943), ο οποίος στην προσπάθειά του να περιγράψει τις βασικές διαστάσεις της προσωπικότητας και να αναπτύξει τη δική του θεωρία, χρησιμοποίησε τον κατάλογο των Allport και Odbert. Μετά από μια σειρά σταδιακών μειώσεων του αρχικού αριθμού των επιθέτων του καταλόγου, κατέληξε σε 171 συστάδες από διπολικά επίθετα, τις οποίες ομαδοποίησε σε 35 παράγοντες και τις ανέλυσε χρησιμοποιώντας παραγοντική ανάλυση. Από την ανάλυση διαπιστώθηκαν 12 βασικοί παράγοντες της προσωπικότητας, οι οποίοι αργότερα αυξήθηκαν σε 16.

Για πολλά χρόνια, η πρόταση του Cattell για τη δομή της προσωπικότητας κυριαρχούσε στο χώρο ως ένα πολύ καλά δομημένο και άρτια ιεραρχημένο μοντέλο χαρακτηριστικών. Παρ' όλα αυτά, όμως, όταν μετά από μερικά χρόνια οι μεταβλητές του αναλύθηκαν ξανά και από άλλους ερευνητές, μόνο πέντε από τους παράγοντες μπόρεσαν να επιβεβαιωθούν (Digman & Takemoto-Chock, 1981. Fiske, 1949. Norman, 1963. Smith, 1967. Tupes & Christal, 1961). Το αξιοσημείωτο μάλιστα γεγονός σε όλες αυτές τις αναλύσεις ήταν, ότι κάθε φορά εμφανίζονταν οι ίδιοι πέντε παράγοντες. Στα επόμενα χρόνια, όλο και περισσότεροι ερευνητές επιβεβαίωναν την εμφάνιση μιας ανάλογης δομής με πέντε βασικές διαστάσεις (Borgatta, 1964. Digman & Inouye, 1986. Goldberg, 1990α. McCrae & Costa, 1985, κ.λπ.).

Σύντομα, κάποιοι ερευνητές άρχισαν να σκέφτονται ότι αυτά τα επαναλαμβανόμενα αποτελέσματα δεν μπορεί να ήταν τυχαία, και ότι είναι πιθανόν να βρίσκονταν μπροστά σ' ένα καλά δομημένο και ιεραρχημένο σύστημα χαρακτηριστικών, τα οποία τελικά να αποτελούν και τη δομή της προσωπικότητας. Ας πάρουμε όμως τα πράγματα από την αρχή.

Αναζητώντας τις ρίζες του μοντέλου

Η πατρότητα του μοντέλου των πέντε παραγόντων θα μπορούσε εξίσου να αποδοθεί σε δύο διαφορετικές ερευνητικές προσπάθειες. Η πρώτη πραγματοποιήθηκε από τον Donald Fiske (1949), ο οποίος σε μια έρευνά του ανέλυσε 22 από τις μεταβλητές του Cattell σε μια πιο απλή τους μορφή, και ανακάλυψε πέντε ξεχωριστούς παράγοντες. Παρά το γεγονός όμως ότι βρισκόταν μπροστά σε μια καινούρια πρόταση, ποτέ δεν ενδιαφέρθηκε να υποστηρίξει τα αρχικά του ευρήματα και εγκατέλειψε την ιδέα για μια νέα θεωρητική προσέγγιση.

Σήμερα οι περισσότεροι μελετητές θεωρούν ότι οι πραγματικοί πατέρες της νέας θεωρίας είναι οι Tupes και Christal (1958, 1961), οι οποίοι, στην κλασική τους εργασία το 1961 στην πολεμική αεροπορία των Η.Π.Α. εξέτασαν διάφορες ομάδες ατόμων από πιλότους μέχρι και φοιτητές πανεπιστημίων, συγκεντρώνοντας εκτιμήσεις τόσο από γνωστούς και φίλους όσο και από δασκάλους, εργοδότες και κλινικούς ψυχολόγους των ατόμων που εξέταζαν. Σε όλες τις αναλύσεις βρήκαν τους ίδιους και διαρκώς επαναλαμβανόμενους παράγοντες, τους οποίους ονόμασαν: (1) Ορμητικότητα¹ (ομιλητικός, σίγουρος, ενεργητικός), (2) Προσήγεια (καλοσυνάτος, συνεργάσιμος, έμπιστος), (3) Αξιοπιστία (υπεύθυνος, συνεπής, τυπικός), (4) Συναισθηματική σταθερότητα (ήρεμος, μη νευρωτικός, όχι οξύθυμος), και (5) Διανόηση (καλλιεργημένος, διανοούμενος, έξυπνος).

Το ενδιαφέρον γι' αυτό το νέο θεωρητικό μοντέλο αυξανόταν όλο και περισσότερο. Οι Borgatta (1964) και Smith (1967) επηρεασμένοι από τη δουλειά των Tupes και Christal πραγματοποίησαν τις δικές τους ανεξάρτητες έρευνες και βρήκαν επίσης την ίδια δομή των πέντε παραγόντων. Ταυτόχρονα, όμως, υψώνονταν και οι πρώτες αμφισβητήσεις.

Η πρώτη σοβαρή κριτική ήρθε από κάποιον

1. Η ακριβής απόδοση των πέντε παραγόντων από τις εισηγητές της, ήταν: Surgency, Agreeableness, Dependability, Emotional Stability, και Culture.

που αργότερα έγινε υποστηρικτής του μοντέλου. Ο Norman (1967) ξεκίνησε τη δουλειά του αυξάνοντας τον κατάλογο των λέξεων των Allport και Odbert. Ομαδοποίησε τις λέξεις αυτές σε κατηγορίες όπως καταστάσεις, ρόλοι και χαρακτηριστικά, και συγκέντρωσε συγκριτικά στοιχεία για περίπου 2800 επίθετα. Η σημαντικότερή του αντίρρηση ήταν ότι οι μεταβλητές του Cattell, λόγω των τεχνολογικών περιορισμών των ηλεκτρονικών υπολογιστών κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1930 και του 1940, δε θα μπορούσαν να είναι αντιπροσωπευτικές του συνόλου των λέξεων για την προσωπικότητα που περιλαμβάνει η αγγλική γλώσσα. Κατά συνέπεια, οι έρευνες που στηρίχθηκαν σ' αυτές τις μεταβλητές, και που η ανάλυσή τους διαπίστωσε την ύπαρξη πέντε βασικών παραγόντων, δεν ήταν ολοκληρωμένες.

Αντίθετα, υποστήριζε ότι αν οι έρευνες αυτές χρησιμοποιούσαν το δικό του κατάλογο, θα αποκαλύπτονταν διαστάσεις της προσωπικότητας πέρα από το μοντέλο των πέντε παραγόντων. Παρά όμως τις έντονες αντιρρήσεις του, ποτέ δεν προχώρησε στην ερευνητική επιβεβαίωση της υπόθεσής του. Αντίθετα απ' αυτόν, όταν αργότερα ο Goldberg (1990β) ενδιαφέρθηκε να πραγματοποιήσει την έρευνα αυτή με τους όρους που πρότεινε ο Norman, βρήκε και πάλι ότι το μοντέλο των πέντε παραγόντων παρέμεινε σταθερό και αμετάβλητο.

Σε μια άλλη έρευνά του ο Norman (1963) χρησιμοποίησε 20 μεταβλητές από την έρευνα των Tupes και Christal, και συγκέντρωσε εκτιμήσεις από τους/τις συζύγους των ατόμων προς εξέταση. Αυτή τη φορά, τα αποτελέσματα ήταν τόσο ξεκάθαρα για την ύπαρξη του μοντέλου, ώστε δεν άφησαν πλέον περιθώριο στο Norman να το αμφισβητήσει. Έτσι, από τότε έγινε ένθερμος υποστηρικτής του.

Παρόλο που κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 το μοντέλο είχε βρει πολλούς υποστηρικτές και η επιστημονική του τεκμηρίωση αυξανόταν με ταχείς ρυθμούς, την αμέσως επόμενη δεκαετία, παρά τις προβλέψεις, το ενδιαφέρον μειώθηκε. Ο κύριος λόγος γι' αυτό ήταν η εμφάνιση νέων θεωρήσεων στο χώρο της προσωπικότητας. Ο πιο σημαντικός θεωρητικός αυτής της

δεκαετίας ήταν αναμφισβήτητα ο Mischel (1968), ο οποίος υποστήριζε ότι δεν έχει νόημα να προσπαθεί κανείς να μελετήσει τη δομή της προσωπικότητας καθώς αυτή δε διέπεται από σταθερές δομές, και, γι' αυτό το λόγο, δεν μπορεί να μετρηθεί. Η θεωρητική προσέγγιση του Mischel επισκίασε κάθε προσπάθεια για μια ουσιαστική μελέτη της δομής της προσωπικότητας, με αποτέλεσμα η έρευνα πάνω στη θεωρία των χαρακτηριστικών, και κατ' επέκταση στη θεωρία των πέντε παραγόντων, να ατονήσει.

Η δεκαετία του 1980 όμως θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η αναγέννηση του μοντέλου. Το 1978, καθώς ο Digman προετοίμαζε μια διάλεξη με θέμα την παραγοντική ανάλυση, ανακάλυψε ότι όταν εφάρμοζε περιστροφή σε έξι ή και περισσότερους παράγοντες από διάφορες μήτρες συσχετίσεων -συμπεριλαμβανομένων και αυτών από τις έρευνες των Tupes και Christal (1961) και Norman (1963)-, οι παράγοντες δε συνέπιπταν μεταξύ τους. Αντίθετα, όταν περιστρέφονταν μόνο πέντε παράγοντες, υπήρχε πλήρης αντιστοιχία σε όλες τις μήτρες (Digman & Takemoto-Chock, 1981).

Την ίδια περίοδο, ένας άλλος σημαντικός θεωρητικός στο χώρο της προσωπικότητας, ο Lewis Goldberg (1980), ξεκινώντας από εκεί που σταμάτησε ο Norman και εφαρμόζοντας παραγοντική ανάλυση σε 1710 επίθετα, επιβεβαίωσε για άλλη μια φορά την ύπαρξη πέντε σταθερών παραγόντων. Σύντομα έγινε υποστηρικτής του νέου μοντέλου, και σε επόμενες έρευνές του, είτε χρησιμοποιώντας ήδη υπάρχοντα δεδομένα είτε δημιουργώντας καινούριους καταλόγους επιθέτων, επιβεβαίωσε διαρκώς την ίδια δομή των πέντε παραγόντων ανεξαρτήτως των διαφορετικών μεθόδων προσέγγισης, των διαφορετικών μεθόδων περιστροφής και των διαφορετικών παραγόντων που περιείχε (Goldberg, 1990α, 1992. Peabody & Goldberg, 1989).

Οι Digman και Takemoto-Chock (1981) αναλύοντας από την αρχή έξι παλαιότερες έρευνες (συμπεριλαμβανομένων και των κλασικών ερευνών των Cattell και Fiske), κατέληξαν, και αυτοί, στο ίδιο μοντέλο ανεξάρτητα από το αν δάσκαλοι αξιολογούσαν μαθητές, δόκιμοι αξιωματικοί ή φοιτητές αξιολογούσαν ο ένας τον άλλο ή κλι-

νικό προσωπικό αξιολογούσε ειδικευόμενους.

Οι Angleitner, Ostendorf και John (1990) αναλύοντας ένα μεγάλο κατάλογο από 5000 επίθετα της γερμανικής γλώσσας (χωρίς αυτή τη φορά να τα ομαδοποιήσουν σε συστάδες) και συλλέγοντας είτε αυτοεκτιμήσεις είτε εκτιμήσεις από τους/τις συζύγους-συντρόφους των ατόμων προς εξέταση, κατέληξαν ξανά στην ίδια δομή των πέντε παραγόντων.

Ωστόσο, τη μεγαλύτερη επίδραση τόσο στη θεωρητική όσο και στην ερευνητική τεκμηρίωση του μοντέλου, την άσκησε η δουλειά των Paul Costa και Robert McCrae. Οι δύο αυτοί ερευνητές ξεκίνησαν να μελετούν τη δομή της προσωπικότητας με ένα διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι προηγούμενοι μελετητές μέχρι τότε. Αντί να αναλύουν καταλόγους επιθέτων, προτίμησαν να δημιουργήσουν ένα ερωτηματολόγιο προσωπικότητας και με βάση τις απαντήσεις είτε των ίδιων των ατόμων είτε κάποιου συγγενικού τους προσώπου, να συναγάγουν τα συμπεράσματά τους σχετικά με τη δομή της προσωπικότητας.

Το NEO Ερωτηματολόγιο Προσωπικότητας (NEO Personality Inventory - Costa & McCrae, 1985) αρχικά μετρούσε τρεις παράγοντες, το Νευρωτισμό, την Εξωστρέφεια και τη Δεκτικότητα στην εμπειρία. Στη συνέχεια, όμως, επηρεασμένοι από τη δουλειά των Goldberg (1980) και Digman και Takemoto-Chock (1981) πραγματοποίησαν μια καινούρια έρευνα χρησιμοποιώντας 40 από τις κατηγορίες επιθέτων του Goldberg καθώς και 40 ακόμη δικές τους. Η ανάλυση εμφάνισε εκτός των τριών αρχικών παραγόντων ακόμη δύο, την Προσήνεια και τη Συνέπεια (Costa & McCrae, 1988β. Costa, McCrae, & Dye, 1991), τους οποίους και πρόσθεσαν στο Αναθεωρημένο NEO Ερωτηματολόγιο Προσωπικότητας [Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R), Costa & McCrae, 1992β].

Σε μια σειρά από έρευνες χρησιμοποίησαν τις κλίμακες και τους παράγοντες του NEO-PI-R ως πλαίσιο για την ερμηνεία άλλων μοντέλων προσωπικότητας, με στόχο να αποδείξουν ότι το καινούριο μοντέλο ήταν τόσο καθολικό και περιεκτικό στη δομή του, που κάθε παλαιότερη προσπάθεια θα μπορούσε εύκολα να ενσωματωθεί και να εξηγηθεί κάτω από το δομικό πλαίσιο

που προσέφερε το καινούριο μοντέλο. Τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών ήταν εντυπωσιακά, καθώς η παρουσία του μοντέλου σε κάθε θεωρητικό πλαίσιο που μελετήθηκε, ήταν κάτι παραπάνω από εμφανές.

Πιο συγκεκριμένα, οι Mc Crae και Costa τεκμηρίωσαν την ύπαρξη του μοντέλου στο Ερωτηματολόγιο Προσωπικότητας του Eysenck (Eysenck Personality Questionnaire - McCrae & Costa, 1985), στο Πολυδιάστατο Ερωτηματολόγιο Προσωπικότητας της Μιννεσότα (Minnesota Multiphasic Personality Inventory - Costa, Bush, Zonderman, & McCrae, 1986), στην Ταξινόμηση Q της Καλιφόρνιας (California Q-Sort - McCrae, Costa, & Bush, 1986), στο Ερωτηματολόγιο Καταστάσεων - Χαρακτηριστικών Προσωπικότητας (State-Trait Personality Inventory - Costa & McCrae, 1987), στο Έντυπο Έρευνας της Προσωπικότητας του Jackson (Jackson Personality Research Form - Costa & McCrae, 1988α), στον Τυπολογικό Δείκτη Myers-Briggs (Myers-Briggs Type Indicator - McCrae & Costa, 1989α), στις Αναθεωρημένες Διαπροσωπικές Κλίμακες Επιθέτων (Revised Interpersonal Adjective Scales - McCrae & Costa, 1989β), και σε πολλά άλλα.

Ενώ σήμερα είναι μάλλον γενικά αποδεκτή η αντίληψη ότι οι βασικές διαστάσεις της προσωπικότητας είναι πέντε, παρ' όλα αυτά, υπάρχει λιγότερη αποδοχή σχετικά με το ποιες είναι αυτές οι διαστάσεις, και ακόμη περισσότερο, ποιο είναι το περιεχόμενό τους. Ας επιχειρήσουμε λοιπόν μια πιο διεισδυτική ματιά στο μοντέλο, γνωρίζοντας από κοντά τις διάφορες εναλλακτικές προτάσεις έτσι όπως αυτές προβάλλονται από τους περισσότερους μελετητές.

Οι πέντε διαστάσεις της προσωπικότητας

Μελετώντας τη διεθνή βιβλιογραφία, θα μπορούσε κανείς να διατυπώσει την άποψη ότι υπάρχουν δύο μοντέλα πέντε παραγόντων. Το πρώτο είναι αυτό που αναπτύχθηκε από τους Costa και McCrae, οι οποίοι χρησιμοποιούν το NEO-PI-R ως βασικό τους εργαλείο, ενώ το δεύτερο σχετίζεται με τη λεξικολογική υπόθεση, η οποία χρησιμοποιεί καταλόγους επιθέτων προ-

Πίνακας 1
Οι δύο εκδοχές του μοντέλου των πέντε παραγόντων

Παράγοντας	Εκδοχή κατά Costa και McCrae	Λεξικολογική Υπόθεση
Παράγοντας 1	Εξωστρέφεια	Ορμητικότητα
Παράγοντας 2	Προσήγεια	Προσήγεια
Παράγοντας 3	Συνέπεια	Συνέπεια
Παράγοντας 4	Νευρωτισμός	Συναισθηματική σταθερότητα
Παράγοντας 5	Δεκτικότητα στην εμπειρία	Κουλτούρα ή Διανόηση

ερχόμενες από λεξικά, όπως αυτές των Norman (1963), Peabody και Goldberg (1989), Goldberg (1990β, 1992), κ.ά. Στον Πίνακα 1 μπορούμε να δούμε τους πέντε παράγοντες όπως αυτοί παρουσιάζονται από το κάθε μοντέλο.

Ρίχνοντας μια πρώτη ματιά, είναι φανερό ότι τα δύο μοντέλα μοιάζουν αρκετά μεταξύ τους, αν και βλέπουμε και κάποιες διαφοροποιήσεις. Σχετικά με τον πρώτο παράγοντα, φαίνεται ότι υπάρχει μία κοινή αποδοχή για το ποιος είναι και για το τι μετράει. Σχεδόν όλοι οι θεωρητικοί και οι ερευνητές που ασχολούνται με τη θεωρία των χαρακτηριστικών, τον ονομάζουν *Εξωστρέφεια* ή *Ορμητικότητα* (Costa & McCrae, 1985. Digman, 1988. Eysenck & Eysenck, 1975. Goldberg, 1990α. Tupes & Christal, 1961). Παρόμοια συμφωνία φαίνεται να παρουσιάζεται και για τον τέταρτο παράγοντα, ο οποίος σύμφωνα με τους περισσότερους ερευνητές ονομάζεται ή *Νευρωτισμός* (Cattell, Eber, & Tatsuoka, 1970. Costa & McCrae, 1985. Digman, 1988. Eysenck & Eysenck, 1975) ή ο αντίθετος πόλος του, *Συναισθηματική σταθερότητα* (Fiske, 1949. Lorr, 1986. Norman, 1963).

Όσον αφορά στο δεύτερο παράγοντα, υπάρχει η τάση να ερμηνεύεται ως *Προσήγεια* (Costa & McCrae, 1985. Goldberg, 1990α. Tupes & Christal, 1961), αν και υπάρχουν και άλλες προτάσεις όπως *Φιλικότητα* (Guilford & Zimmerman, 1949), *Φιλική προσαρμογή - Εχθρική προσαρμογή* (Digman & Takemoto-Chock,

1981), και *Προσήγεια - Ανταγωνισμός* (Graziano & Eisenberg, 1993).

Ο τρίτος παράγοντας έχει ερμηνευτεί και ονομαστεί και από τα δύο μοντέλα ως *Συνέπεια* (Costa et al., 1991. Goldberg, 1990α). Ωστόσο, και γι' αυτόν τον παράγοντα έχουν προταθεί διάφορα ονόματα. Οι Digman και Takemoto-Chock (1981) επειδή θεωρούν τον όρο συνέπεια ως αρκετά αόριστο, πρότειναν το όνομα *Επιθυμία για επιτυχία*, ή απλά *Επιθυμία*. Επίσης, ο Hogan (1986) πρότεινε το όνομα *Σύνεση* ενώ ο Tellegen (1982) το όνομα *Συστολή*. Γενικά όμως, το όνομα *Συνέπεια* φαίνεται να είναι αυτό που κατά γενική ομολογία είναι το πιο αποδεκτό.

Η μεγαλύτερη όμως αντιπαράθεση σχετίζεται με τον πέμπτο παράγοντα. Οι υποστηρικτές της λεξικολογικής υπόθεσης ονομάζουν τον παράγοντα *Κουλτούρα ή Διανόηση* (Fiske, 1949. Goldberg, 1990α. John, 1990. Norman, 1963. Ostendorf, 1990) και υπαινίσσονται κάποια συσχέτιση με τις νοητικές ικανότητες του ατόμου. Από την άλλη πλευρά, οι Costa και McCrae (1985) θεωρούν ότι εκτός από τις νοητικές ικανότητες και τη δημιουργικότητα, ο παράγοντας αυτός μετρά και άλλες διαστάσεις όπως τα πνευματικά ενδιαφέροντα, την έκφραση συναισθημάτων, την αισθητική, την ανάγκη για ποικιλία και για πρωτοποριακές ιδέες και αξίες, γι' αυτό και ονόμασαν αυτόν τον παράγοντα *Δεκτικότητα στην εμπειρία*².

2. Περισσότερα γι' αυτή την αντιπαράθεση σχετικά με τον πέμπτο παράγοντα, μπορεί κανείς να βρει στο ειδικό τεύχος του περιοδικού *European Journal of Personality*: «The fifth of the Big Five», 8(4), 1994.

Η επιστημονική τεκμηρίωση του μοντέλου

Για να θεωρηθεί ένας παράγοντας ως βασικός θα πρέπει να εξασφαλίζει κάποιες προϋποθέσεις. Οι Costa και McCrae (1992a) έχουν προτείνει τέσσερα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία μπορεί να αξιολογηθεί ένας παράγοντας ως βασικός. Πρώτα απ' όλα, θα πρέπει να έχει την ιδιότητα να παραμένει σταθερός για μακρύ χρονικό διάστημα και να μπορεί να δίνει τα ίδια αποτελέσματα όταν αξιολογείται από διαφορετικούς παρατηρητές. Δεύτερον, θα πρέπει τα χαρακτηριστικά που σχετίζονται μ' αυτόν τον παράγοντα να επιβεβαιώνονται τόσο σε επιστημονικό επίπεδο (π.χ., διάφορες θεωρίες προσωπικότητας) αλλά και στην καθημερινή επικοινωνία των ατόμων μεταξύ τους. Τρίτον, θα πρέπει να εμφανίζεται σε διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια, και, τέταρτον, να έχει κάποιο βιολογικό υπόστρωμα.

Όσον αφορά στο πρώτο κριτήριο, μελετώντας την αξιοπιστία των επαναληπτικών μετρήσεων από διάφορα τεστ προσωπικότητας, μπορούμε να συναγάγουμε συμπεράσματα για τη σταθερότητα των διάφορων παραγόντων στο χρόνο. Έτσι, ο Finn (1986) σε μια διαχρονική έρευνα 30 χρόνων, παρουσίασε δείκτες σταθερότητας 0.56 τόσο για τον Νευρωτισμό όσο και για την Εξωστρέφεια. Επίσης, οι Costa και McCrae (1988β) σε μια έρευνα διάρκειας 6 χρόνων, ανέφεραν δείκτες σταθερότητας 0.83, 0.82, και 0.83 για τους παράγοντες του Νευρωτισμού, της Εξωστρέφειας, και της Δεκτικότητας στην εμπειρία αντίστοιχα, ενώ σε μια έρευνα διάρκειας τριών χρόνων ανέφεραν δείκτες συσχέτισης 0.63 και 0.79 για τους παράγοντες της Προσήνειας και της Συνέπειας αντίστοιχα.

Οι ίδιοι ερευνητές (Costa & McCrae, 1993) σε μια άλλη διαχρονική έρευνα 7 χρόνων ανέφεραν δείκτες σταθερότητας 0.67 για το Νευρωτισμό, 0.81 για την Εξωστρέφεια, 0.84 για τη Δεκτικότητα στην εμπειρία, 0.63 για την Προσήνεια, και 0.78 για τη Συνέπεια. Παρόμοια αποτελέσματα έχουν να επιδείξουν πολλά ακόμη τεστ επιβεβαιώνοντας έτσι τη σταθερότητα αυτών των παραγόντων (Cattell et al., 1970. Eysenck & Eysenck, 1975. Hogan, 1986).

Όλοι επίσης οι παράγοντες του μοντέλου επιδεικνύουν μια αξιοσημείωτη σταθερότητα στο να μετρούν το ίδιο πράγμα είτε οι πληροφορίες προέρχονται από τα ίδια τα άτομα είτε από φίλους και γνωστούς είτε από τους συντρόφους των ατόμων προς εξέταση (Costa & McCrae, 1992β).

Το δεύτερο κριτήριο προϋποθέτει τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν τον κάθε παράγοντα να συναντώνται σε διάφορα θεωρητικά συστήματα-μοντέλα προσωπικότητας, καθώς και στην καθημερινή αλληλεπίδραση των ατόμων μεταξύ τους (π.χ., στη χρήση της γλώσσας). Εκτός από τη δουλειά των Costa και McCrae με το NEO-PI-R που έδειξε ότι το μοντέλο ερμηνεύει πολύ καλά προηγούμενες θεωρητικές προσεγγίσεις (βλέπε πιο πάνω), υπάρχει μια πληθώρα από ερευνητικές εργασίες που υποδηλώνουν την ύπαρξη του μοντέλου σε διάφορα θεωρητικά συστήματα προσωπικότητας.

Πιο συγκεκριμένα, οι Digman (1988) και Tsaousis (1997) παρουσίασαν στοιχεία που αποδεικνύουν τη συσχέτιση του μοντέλου των πέντε παραγόντων με το μοντέλο των 16 παραγόντων του Cattell. Αρκετή ομοιότητα, επίσης, παρουσιάζει το μοντέλο και με τη θεωρία τριών παραγόντων του Eysenck, καθώς εκτός από τους κοινούς για τα δύο μοντέλα παράγοντες της Εξωστρέφειας και του Νευρωτισμού, και ο τρίτος παράγοντας, ο Ψυχωτισμός, μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένας συνδυασμός χαμηλής βαθμολογίας στους παράγοντες της Προσήνειας και της Συνέπειας (McCrae & Costa, 1985. Tsaousis, 1997).

Σε άλλες έρευνες, όταν οι McCrae et al. (1986) ανέλυσαν αυτοεκτιμήσεις που συνέλεξαν χρησιμοποιώντας την Ταξινόμηση Q της Καλιφόρνιας (California Q-Sort - Block, 1961), διαπίστωσαν ότι το μοντέλο των πέντε παραγόντων μπορούσε εύκολα να αναγνωριστεί. Το ίδιο συνέβη και όταν οι Costa και McCrae (1988a) και McCrae και Costa (1989a) συσχέτισαν το μοντέλο των πέντε παραγόντων τόσο με τον κατάλογο αναγκών του Murray όσο και με τον Τυπολογικό Δείκτη των Myers-Briggs αντίστοιχα. Επίσης, σε μια άλλη έρευνα οι Amelang και Borkenau (1982) βρήκαν μεγάλη αντιστοιχία ανάμεσα στο

μοντέλο που πρότεινε ο Guilford (1975) και σ' αυτό των πέντε παραγόντων ενώ σε μια νέα ερευνητική εργασία, αυτή τη φορά από τους Lorr και Knight (1987), βρέθηκε συσχέτιση μεταξύ της θεωρίας των πέντε παραγόντων και της θεωρίας του Διαπροσωπικού Κύκλου του Leary (1957).

Όσον αφορά, τώρα, στο κατά πόσο το μοντέλο συναντάται στην καθημερινή επαφή του ατόμου με τους γύρω του, η ίδια η θεωρητική του προέλευση, που θέλει τα δομικά του στοιχεία -τα χαρακτηριστικά- να είναι κωδικοποιημένα μέσα στη γλώσσα (λεξικολογική υπόθεση), το αποδεικνύει περίτρανα.

Για να είναι ένας παράγοντας βασικός θα πρέπει, επίσης, να εμφανίζεται και στα δύο φύλα, σε όλες τις φυλές, σε διαφορετικές ηλικιακές κατηγορίες και σε διαφορετικές πολιτισμικές συνθήκες. Υπάρχουν αρκετές ερευνητικές ενδείξεις που επιβεβαιώνουν ότι το μοντέλο των πέντε παραγόντων έχει επιβεβαιωθεί τόσο σε εκτιμήσεις δασκάλων για παιδιά (Digman & Inouye, 1986. Μπεζεβέγκης, 1997) όσο και σε φοιτητές (Goldberg, 1990α. Τσαούσης, 1997) και σε ενήλικες (Costa & McCrae, 1992β). Έχουν επίσης βρεθεί υψηλοί δείκτες συμφωνίας μεταξύ ανδρών και γυναικών, νεαρών και ενηλίκων, και μαύρων και λευκών (Costa et al., 1991).

Πολλές επίσης διαπολιτισμικές έρευνες επιβεβαιώνουν την εμφάνιση του μοντέλου σε διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια. Πέρα από τις δεκάδες έρευνες που έχουν γίνει στην αγγλική γλώσσα που επιβεβαιώνουν την ύπαρξη του μοντέλου στους πολιτισμούς που τη χρησιμοποιούν, το μοντέλο έχει επίσης επιβεβαιωθεί στη Γερμανία (Ostendorf, 1990), στην Ολλανδία (Duijsens & Diekstra, 1995. Hofstee & De Raad, 1991), στην Ιταλία (Caprara & Perugini, 1994), στην Ουγγαρία (Szirmak & De Raad, 1994), στην Ισπανία (Avia, Sanz, Martinez-Arias, Silva, & Grana, 1995), στην Κίνα (Fung Yi Liu, 1991. Yang & Bond, 1990), στην Ιαπωνία (Kashiwagi, Wada, & Aoki, 1993), στις Φιλιππίνες (Church & Katigbak, 1989), στην Ελλάδα (Μπεζεβέγκης, 1997. Τσαούσης, 1997), στο Βέλγιο (Kohnstamm, Mervielde, Besevegis, & Halverson, 1995), στο Ισραήλ (Birenbaum &

Montag, 1986), στην Εσθονία και Φινλανδία (Pulver, Allik, Pulkkinen, & Hamalainen, 1995), στην Κροατία (Marusic & Bratko, 1996) και στην Τσεχία (Cermak, Hrebickova, & Macek, 1996).

Αναμφισβήτητα, αυτές οι διαπολιτισμικές έρευνες αποτελούν τη σημαντικότερη απόδειξη για την τεκμηρίωση του μοντέλου. Αν θέλαμε να δώσουμε μια εξήγηση, γιατί η προσωπικότητα εμφανίζει τέτοια ομοιότητα σε τόσο διαφορετικούς πολιτισμούς, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτό συμβαίνει επειδή οι άνθρωποι απ' όλα σχεδόν τα μέρη του κόσμου φαίνεται να έχουν αναπτύξει την ίδια περίπου δομή στην προσωπικότητά τους ανεξάρτητα από τη γλώσσα που μιλούν και από το πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο ζουν.

Τέλος, σύμφωνα με το τέταρτο κριτήριο, κάθε παράγοντας για να είναι βασικός θα πρέπει να έχει και ένα βιολογικό υπόστρωμα. Ένα μεγάλο πλήθος ερευνών από τον Hans Eysenck και τους συνεργάτες του (Eysenck, 1990) επιβεβαιώνουν την ύπαρξη βιολογικού υποστρώματος σε δύο από τους πέντε παράγοντες, την Εξωστρέφεια και το Νευρωτισμό. Επίσης, ανακάλυψε γενετικές επιδράσεις και για τον άλλο παράγοντα του μοντέλου του, τον Ψυχωτισμό, ο οποίος όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, συσχετίζεται τόσο με την Προσήγεια όσο και με τη Συνέπεια, δίνοντας έτσι έμμεσες πληροφορίες για τις γενετικές καταβολές και των δύο αυτών παραγόντων.

Πιο άμεσες αποδείξεις έρχονται από την έρευνα των Rushton, Fulker, Neale, Nias και Eysenck (1986) που βρήκαν ότι οι κλίμακες της Επιθετικότητας, του Αλτρουισμού, της Ενσυναίσθησης και της Καλλιέργειας του Πολυδιάστατου Ερωτηματολογίου Προσωπικότητας (Multidimensional Personality Questionnaire - MPQ) των Tellegen και Weller (1993), οι οποίες παρουσιάζουν υψηλή συσχέτιση με τον παράγοντα της Προσήγειας, έχουν βιολογική προδιάθεση.

Τέλος, οι κλίμακες του MPQ Επιτυχία και Έλεγχος, οι οποίες σχετίζονται με τον παράγοντα Συνέπεια, έδειξαν και οι δύο γενετικές επιδράσεις, όπως επίσης, και ο παράγοντας της Συνέπειας από μια σύντομη έκδοση του NEO-PI στα Σουηδικά (Plomin & McClearn, 1990).

Βιολογικές καταβολές παρουσιάζει και ο παράγοντας της Δεκτικότητας στην εμπειρία. Πιο συγκεκριμένα οι Plomin και McClearn (1990) αναφέρουν ότι το 41% της διακύμανσης αυτού του παράγοντα επηρεάζεται από γενετικούς παράγοντες. Επίσης ο Loehlin (1987) χρησιμοποιώντας το Ερωτηματολόγιο Προσωπικότητας της Καλιφόρνια (California Personality Inventory) ανακάλυψε ένα γενετικό παράγοντα που συσχετιζόταν με τη Δεκτικότητα στην εμπειρία. Τέλος, οι Tellegen και Waller (1993) αναφέρουν γενετικά δεδομένα για δύο κλίμακες, που επίσης σχετίζονται πολύ με τη Δεκτικότητα στην εμπειρία, την Απορρόφηση και την Αποφυγή επικίνδυνων καταστάσεων.

Συνοψίζοντας τα πιο πάνω, θα μπορούσαμε να πούμε ότι όλες οι διαστάσεις που συνθέτουν το μοντέλο των πέντε παραγόντων ανταποκρίνονται και στα τέσσερα κριτήρια τα οποία καθορίζουν έναν παράγοντα ως βασικό ή όχι. Φυσικά, αν και τα στοιχεία που παρουσιάσαμε επιβεβαιώνουν τον πιο πάνω ισχυρισμό, υπάρχουν μερικοί που τα αμφισβητούν και οι οποίοι διατυπώνουν τις δικές τους ερμηνείες γι' αυτά. Είναι οι επικριτές του μοντέλου.

Οι επικριτές του μοντέλου

Υπάρχουν αρκετοί ψυχολόγοι που πιστεύουν ότι η προσωπικότητα είναι ένα πολυσύνθετο και πολυδιάστατο σύστημα, το οποίο είναι δύσκολο να περιγραφεί με έναν τόσο περιορισμένο αριθμό μεταβλητών. Έτσι, αντιπροτείνουν μοντέλα που επιχειρούν να καλύψουν το φάσμα της προσωπικότητας με περισσότερους παράγοντες. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν το μοντέλο των 16 παραγόντων του Cattell (Cattell et al., 1970), τα μοντέλα έξι παραγόντων, τα οποία εκτός από τους πέντε γνωστούς παράγοντες προτείνουν έναν ακόμη, όπως τον παράγοντα Αξίες (Peabody & Goldberg, 1989) ή τον παράγοντα Νοημοσύνη (Hogan, 1983), καθώς και το μοντέλο των επτά παραγόντων, το οποίο εκτός των πέντε γνωστών, περιλαμβάνει και άλλους δύο, τη Θετική εκτίμηση και την Αρνητική εκτίμηση (Tellegen & Waller, 1993).

Οι υποστηρικτές του μοντέλου των πέντε παραγόντων συμφωνούν ότι η στατιστική ανάλυση μερικών συστημάτων προσωπικότητας πράγματι παρουσιάζει περισσότερους από τους πέντε βασικούς παράγοντες (Lanning & Gough, 1991). Παρ' όλα αυτά, όμως, ένα πλήθος ερευνών που επιβεβαιώνουν τη σταθερότητα του μοντέλου σε διαφορετικές συνθήκες καθώς και η επιστημονική του τεκμηρίωση, που αποδεικνύεται από τους στατιστικούς δείκτες κάθε έρευνας, μας επιτρέπει να υποστηρίζουμε ότι τα αντικρουόμενα στοιχεία που παρουσιάζονται σε κάποιες έρευνες, είναι μάλλον αποτέλεσμα μεθοδολογικών σφαλμάτων.

Κάποιοι άλλοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι οι πέντε παράγοντες που προτείνει το μοντέλο είναι περισσότεροι από αυτούς που χρειάζονται για να περιγράψουν τη δομή της προσωπικότητας. Σ' αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται οι θεωρίες τριών παραγόντων των Eysenck (Eysenck & Eysenck, 1975), Gough (1987) και Tellegen (1982).

Από την άλλη μεριά, οι McCrae και Costa (1987) αντιπαράθετουν ότι όλες αυτές οι θεωρητικές προσεγγίσεις είναι αρκετά ασταθείς στα αποτελέσματά τους. Χρησιμοποιώντας δύο διαφορετικά δείγματα (ένα με αυτοαξιολογήσεις και ένα με ετεροαξιολογήσεις) ανέλυσαν με τη μέθοδο της παράλληλης ανάλυσης 80 ζεύγη επιθέτων και βρήκαν ότι όταν σύγκριναν λιγότερους ή περισσότερους από πέντε παράγοντες, δεν μπορούσαν να βρουν πλήρη αντιστοιχία ανάμεσα στα δύο δείγματα. Όταν όμως σύγκριναν πέντε παράγοντες, η αντιστοιχία ανάμεσα στα δύο δείγματα ήταν τέλεια. Επιβεβαίωση των πιο πάνω ισχυρισμών έρχεται και από ανάλογες έρευνες των Digman (1989) και Goldberg (1990α).

Ο Hogan (1993) διατύπωσε μια άλλη αντίρρηση, υποστηρίζοντας ότι υπάρχει σαφής διαφοροποίηση στα αποτελέσματα όταν αυτά προέρχονται από αυτοαξιολογήσεις ή από ετεροαξιολογήσεις. Η πρώτη μέθοδος αντικατοπτρίζει εσωτερικές ενορμήσεις και διαδικασίες ενώ η δεύτερη μέθοδος αντικατοπτρίζει δημόσιες ή κοινωνικές αναπαραστάσεις. Έτσι, υποστηρίζει ότι το μοντέλο των πέντε παραγόντων είναι κα-

τάλληλο μόνο για το τελευταίο.

Σε αντίθεση όμως με τον Hogan, κάποιοι άλλοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι το μοντέλο των πέντε παραγόντων επιβεβαιώνεται ακόμη και όταν χρησιμοποιούνται αυτοαξιολογήσεις. Για παράδειγμα, τεστ προσωπικότητας όπως το NEO-PI-R (Costa & McCrae, 1992β) ή το Τεστ Χαρακτηριστικών Προσωπικότητας (Τσαούσης, 1997) αναφέρουν παρόμοια δομή πέντε παραγόντων από αυτοαξιολογήσεις.

Μια άλλη αντίρρηση διατυπώνουν οι Tellegen και Waller (1993), οι οποίοι θεωρούν ότι το μοντέλο των πέντε παραγόντων αποτελείται από όρους και χαρακτηρισμούς που ανάγονται στην άρρητη θεωρία της προσωπικότητας, και γι' αυτό το λόγο είναι χρήσιμο μόνο για την κατανόηση της προσωπικότητας όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από τους απλούς ανθρώπους. Έτσι πιστεύουν ότι, αν χρησιμοποιηθούν καθαρά ψυχολογικοί ορισμοί που θα προέρχονται από τη θεωρία και την έρευνα στο χώρο της προσωπικότητας, είναι πιθανόν να εμφανιστεί μια διαφορετική δομή και πιο επιστημονικά τεκμηριωμένες μετρήσεις.

Ο John (1990) αντιλέγει ότι η ανακάλυψη των πέντε παραγόντων δεν προήλθε αποκλειστικά και μόνο από εκτιμήσεις σε απλούς ανθρώπους. Όταν κλινικοί ψυχολόγοι και ψυχολόγοι που ασχολούνται με την προσωπικότητα χρησιμοποίησαν επίθετα ή Ταξινόμηση Q³ για να περιγράψουν άτομα, διαπιστώθηκε η ίδια δομή των πέντε παραγόντων.

Μια άλλη ένσταση διατυπώνεται από τον Borkenau (1992), ο οποίος υποστηρίζει ότι είναι πιθανόν το μοντέλο να μην είναι τίποτε περισσότερο από την προβολή των γνωστικών μας δομών πάνω στα άτομα για τα οποία κάνουμε εκτιμήσεις. Πιστεύει, επίσης, ότι η συγκεκριμένη δομή που εμφανίζουν τα χαρακτηριστικά μεταξύ τους (παράγοντες) δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα αυθαίρετο εννοιολογικό κατασκεύασμα της γλώσσας, και είναι δυνατόν να αλλάζει μορφή

(π.χ., διαφορετικός αριθμός παραγόντων) κάθε φορά που επιλέγουμε άλλα χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα, η Φιλικότητα και η Κοινωνικότητα μπορεί να ορίζουν τον ίδιο παράγοντα όχι γιατί τα δύο αυτά χαρακτηριστικά διαφοροποιούνται μεταξύ των ατόμων, αλλά γιατί οι δύο αυτές λέξεις έχουν παρόμοιο νοηματικά περιεχόμενο και αναφέρονται κατά μεγάλο ποσοστό στην ίδια συμπεριφορά.

Αν όμως οι πιο πάνω ισχυρισμοί αληθεύουν, τότε γιατί σε μια σειρά από διαπολιτισμικές έρευνες, όπου εξετάζονται διάφορες γλώσσες, το μοντέλο των πέντε παραγόντων εμφανίζεται παντού σχεδόν με την ίδια δομή; Οι McCrae και John (1992) πιστεύουν ότι αυτό συμβαίνει επειδή ένας από τους ρόλους της γλώσσας είναι και το να περιγράφει και να αντικατοπτρίζει την ανθρώπινη φύση.

Εφαρμογές του μοντέλου

Μία πολύ σημαντική παράμετρος στην επιστημονική αλλά και πρακτική τεκμηρίωση του μοντέλου είναι το γεγονός ότι αυτό μπορεί να εφαρμοστεί σε μια σειρά από χώρους, όπως στο χώρο της εργασίας, στην κλινική ψυχολογία, στην εκπαίδευση, στην υγεία, κ.λπ.

Τα τελευταία χρόνια έχει εκδηλωθεί έντονο ενδιαφέρον για το ρόλο που παίζει η προσωπικότητα στο χώρο της οργανωτικής ψυχολογίας. Παρά την αμφισβήτηση μερικών (Blinkhorn & Johnson, 1990) για την αξία της προσωπικότητας ως προβλεπτικού παράγοντα της επαγγελματικής επίδοσης και της ικανοποίησης από την εργασία, μετα-αναλυτικές έρευνες από τους Barrick και Mount (1991) και Tett, Jackson, και Rothstein (1991) έδειξαν ότι, παρόλο που η προσωπικότητα από μόνη της δεν έχει μεγάλη προβλεπτική αξία, εντούτοις το μοντέλο των πέντε παραγόντων είναι ένα από τα πιο αξιόπιστα θεωρητικά μοντέλα για τη μελέτη αυτών των μεταβλητών.

3. Τεχνική που χρησιμοποιείται στη μελέτη της προσωπικότητας στην οποία το άτομο καλείται να τοποθετήσει σε κατηγορίες μια σειρά από προτάσεις ή χαρακτηριστικά ανάλογα με το πόσο σημαντικά ή όχι είναι γι' αυτόν.

Ένας άλλος τομέας εφαρμογής του μοντέλου είναι ο επαγγελματικός προσανατολισμός. Οι Costa, McCrae, και Holland (1984) έδειξαν ότι η προσωπικότητα σχετίζεται άμεσα τόσο με το πώς τα άτομα επιλέγουν ένα συγκεκριμένο επάγγελμα όσο και με το πώς το εξασκούν. Έτσι, σύμφωνα με το μοντέλο των πέντε παραγόντων, άτομα με υψηλή βαθμολογία στην Εξωστρέφεια έχουν περισσότερες πιθανότητες να επιλέξουν και να επιτύχουν σε επαγγέλματα που θα έχουν την ευκαιρία να επικοινωνούν με άλλους ανθρώπους (π.χ., δημόσιες σχέσεις, ασφαλιστές, πωλητές, κ.λπ.), παρά άτομα με χαμηλή βαθμολογία στον ίδιο παράγοντα.

Η κλινική ψυχολογία και η ψυχοθεραπεία είναι δύο ακόμη τομείς εφαρμογής του μοντέλου. Η σύγχρονη τάση στην ψυχοπαθολογία θέλει πολλές μορφές της μη φυσιολογικής συμπεριφοράς να είναι μια μάλλον υπερβολική έκφραση φυσιολογικών χαρακτηριστικών της προσωπικότητας (Widiger, 1993). Με άλλα λόγια, πολλές ψυχοπαθολογικές διαταραχές θεωρούνται ότι είναι το αντίθετο άκρο ενός από τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και όχι ότι αποτελούν ξεχωριστές και αυτόνομες ανωμαλίες. Για παράδειγμα, με βάση τη θεωρία των πέντε παραγόντων, θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ως καταναγκαστικό άτομο κάποιον με υπερβολικά υψηλή βαθμολογία στον παράγοντα Συνέπεια, ενώ ως αντικοινωνικό άτομο θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε κάποιον με πολύ χαμηλή βαθμολογία στον παράγοντα Προσήγεια.

Υπάρχουν επίσης έρευνες που αποδεικνύουν ότι συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας επιδρούν ουσιαστικά τόσο στην έναρξη όσο και στην εξέλιξη μιας ψυχοθεραπευτικής διαδικασίας. Για παράδειγμα, έχει αποδειχθεί ότι άτομα που έχουν υψηλή βαθμολογία στη Δεκτικότητα στην εμπειρία έχουν καλύτερη πρόγνωση σε ψυχοθεραπείες που ενθαρρύνουν τη φαντασία και την εξερεύνηση (π.χ., ουμανιστικές-υπαρξιακές θεραπείες) από ότι άτομα που έχουν χαμηλή βαθμολογία σ' αυτόν τον παράγοντα. Αυτά τα άτομα ωφελούνται περισσότερο με πιο κατευθυντικές θεραπείες όπως η ψυχανάλυση (Miller, 1991).

Πρόσφατα, έχει αναπτυχθεί ένα έντονο εν-

διαφέρον για το ρόλο που παίζουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας στους νοσογόνους παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη μιας ασθένειας. Ερωτήσεις όπως, ποιος είναι ο ρόλος του άγχους στην ανάπτυξη και εξέλιξη μιας ασθένειας ή κατά πόσο συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας αποτελούν εκλυτικούς παράγοντες για την ανάπτυξη μιας ασθένειας, βρίσκονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος. Υπάρχουν, βέβαια, και οι σκεπτικιστές αυτής της προσέγγισης, οι οποίοι επικεντρώνουν τις αντιρρήσεις τους τόσο στην έλλειψη αντικειμενικών μορφών μέτρησης στο χώρο της προσωπικότητας (Holroyd & Coyne, 1987) όσο και στην έλλειψη μιας θεωρίας εξ ολοκλήρου προσανατολισμένης στον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσεται μια ασθένεια (Smith & Williams, 1992).

Η εφαρμογή του μοντέλου των πέντε παραγόντων και σ' αυτόν τον τομέα μπορεί να δώσει σημαντικές απαντήσεις. Υπάρχουν αρκετές ενδείξεις που δηλώνουν ότι οι παράγοντες της Προσήγειας και του Νευρωτισμού αποτελούν σημαντικούς προβλεπτικούς παράγοντες τόσο της υγιεινής διαβίωσης όσο και της υγείας γενικότερα (Costa & McCrae, 1992β). Υπάρχουν επίσης στοιχεία που συσχετίζουν τη Δεκτικότητα στην εμπειρία με μηχανισμούς μείωσης του άγχους, και κατ' επέκταση, με την πρόληψη πολλών ασθενειών όπου το άγχος αποτελεί προδιαθεσικό παράγοντα (McCrae & Costa, 1993). Τέλος, η μελέτη των ατομικών διαφορών στον παράγοντα Συνέπεια, μας επιτρέπει να μελετήσουμε τη συμβιβαστικότητα που παρατηρείται σε χρόνια νοσηλευόμενους ασθενείς, καθώς και πώς αυτή η συμπεριφορά συσχετίζεται με την πρόγνωση της ασθένειάς τους (Smith & Williams, 1992).

Η εκπαιδευτική ψυχολογία είναι άλλος ένας τομέας όπου το μοντέλο των πέντε παραγόντων βρίσκει εφαρμογή. Έρευνες συσχετίζουν τη Δεκτικότητα στην εμπειρία τόσο με τη νοημοσύνη όσο και με την αφαιρετική σκέψη και τη δημιουργικότητα (McCrae, 1987). Επίσης, άτομα με υψηλή βαθμολογία στη Συνέπεια συνήθως επιδεικνύουν υψηλή ακαδημαϊκή επίδοση (Digman & Takemoto-Chock, 1981). Τέλος, σύμφωνα με

τους Costa και McCrae (1992β) βαθμολογίες από διάφορες κλίμακες του παράγοντα Συνέπεια μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως βοηθητικά εργαλεία (μαζί με τη μέτρηση ικανοτήτων) για να προβλέπουν τόσο την ακαδημαϊκή όσο και τη μετέπειτα επιτυχία.

Επίλογος

Η εμφάνιση του μοντέλου των πέντε παραγόντων είναι αναμφισβήτητα μια σημαντική ανακάλυψη στο χώρο της προσωπικότητας. Μια ματιά στη διεθνή βιβλιογραφία είναι αρκετή για να διαπιστώσουμε ότι περισσότερες από τις μισές έρευνες που ασχολούνται με την προσωπικότητα αυτή την περίοδο, χρησιμοποιούν το μοντέλο αυτό ως θεωρητικό πλαίσιο. Πιστεύουμε ότι η μακρόχρονη ιστορία του, η πολυδιάστατη τεκμηρίωσή του σε διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες και πολιτισμικά πλαίσια, καθώς και η εμπειριστατωμένη εγκυρότητά του με διαφορετικές μεθόδους και εργαλεία, το καθιστούν ένα από τα πιο τεκμηριωμένα μοντέλα στο χώρο της προσωπικότητας.

Από την άλλη, βέβαια, υπάρχουν και κάποιοι ερευνητές που υποστηρίζουν ότι το μοντέλο αυτό αντί να ξεκαθαρίζει το τοπίο για τις βασικές διαστάσεις της προσωπικότητας το συσκοτίζει περισσότερο καθώς, όπως υποστηρίζουν, μερικοί από τους παράγοντες του όπως η Δεκτικότητα στην εμπειρία και η Συνέπεια, δεν αποτελούν βασικές διαστάσεις αλλά μάλλον υποκλίμακες της Εξωστρέφειας και του Νευρωτισμού αντίστοιχα (Eysenck, 1992). Έχουν διατυπωθεί, επίσης, ενστάσεις και για τον τρόπο με τον οποίο προέκυψαν οι πέντε παράγοντες. Πιο συγκεκριμένα, ο Cattell (1995) εκφράζει την άποψη ότι το μοντέλο προέκυψε από την κακή χρήση της παραγοντικής ανάλυσης, και δεν αποτελεί τίποτε περισσότερο από μια αυθαίρετη εκτίμηση των αποτελεσμάτων αυτής της ανάλυσης.

Τέλος, κάποιοι άλλοι επικριτές του μοντέλου υποστηρίζουν ότι οι παράγοντες του δεν είναι τίποτε άλλο από την προβολή των άρρητων θεωριών της προσωπικότητας του καθενός μας στα άτομα για τα οποία καλούμαστε να χαρακτηρίσουμε.

Παρά τις πιο πάνω αντιρρήσεις, οι οποίες είναι σημαντικές αλλά έχουν και τον αντίλογο τους, όπως δείξαμε στο άρθρο, δεν μπορούμε να αμφισβητήσουμε ότι η έρευνα πάνω στο μοντέλο των πέντε παραγόντων μας προσέφερε ένα εννοιολογικό περιεχόμενο και μια κατηγοριοποίηση των βασικών διαστάσεων της προσωπικότητας, σύμφωνα με τα οποία μπορούμε να μελετήσουμε τα διάφορα φαινόμενα που σχετίζονται με αυτή με μια αξιοσημείωτη εγκυρότητα και αξιοπιστία.

Καθώς η προσωπικότητα είναι ένα πολυσύνθετο και πολυδιάστατο αντικείμενο μελέτης, κάθε καινούρια κατάθεση στο χώρο αυτό σίγουρα βοηθά τους μελετητές της να σταθμίσουν τις απόψεις τους κάτω από μια καινούρια οπτική γωνία λαμβάνοντας υπόψη νέα δεδομένα και προοπτικές. Το ίδιο νόημα έχει και η συγγραφή αυτής της ανασκόπησης, η οποία πιστεύουμε ότι θα δώσει το ερέθισμα στους έλληνες μελετητές να γνωρίσουν τη νέα αυτή θεωρητική προσέγγιση και να την κρίνουν στο πεδίο της έρευνας. Τις δύο τελευταίες δεκαετίες οι μελετητές της προσωπικότητας προσπαθούσαν να καταλήξουν στον αριθμό των βασικών διαστάσεων που συνθέτουν την ανθρώπινη προσωπικότητα. Στο μέλλον, καθώς το θέμα του αριθμού των παραγόντων φαίνεται να έχει οριστικοποιηθεί, το κυρίαρχο θέμα πιστεύουμε ότι θα είναι ο καθορισμός του εννοιολογικού περιεχόμενου καθενός από αυτούς τους παράγοντες καθώς και το πώς αυτοί σχετίζονται με διάφορες συμπεριφορές.

Βιβλιογραφία

- Allport, G. W., & Odbert, H. S. (1936). Trait names: A psycho-lexical study. *Psychological Monographs*, 47, No. 211.
- Amelang, M., & Borkenau, P. (1982). Ueber die factorielle Struktur und externe Validität einer Fragebogen-Skalen zur Erfassung von Dimensionen der Extraversion und emotionalen Labilität. *Zeitschrift fuer Differentielle und Diagnostische Psychologie*, 3, 119-146.
- Angleitner, A., Ostendorf, F., & John, O. P.

- (1990). Towards a taxonomy of personality descriptors in German: A psycho-lexical study. *European Journal of Personality*, 4, 89-118.
- Avia, D., Sanz, J., Martinez-Arias, R., Silva, F., & Grana, J. (1995). The five factor model-II. Relations of the NEO-PI with other personality variables. *Personality and Individual Differences*, 19, 81-97.
- Barrick, M. R., & Mount, M. K. (1991). The big five personality dimensions and job performance: A meta-analysis. *Personnel Psychology*, 44, 1-26.
- Birenbaum, M., & Montag, I. (1986). On the location of the sensation seeking construct in the personality domain. *Multivariate Behavioral Research*, 21, 357-373.
- Blinkhorn, S., & Johnson, C. (1990). The insignificance of personality testing. *Nature*, 348, 671-672.
- Block, J. (1961). *The Q-Sort method in personality assessment and psychiatric research*. Springfield, IL: Thomas.
- Borgatta, E. F. (1964). The structure of personality characteristics. *Behavioral Science*, 9, 8-17.
- Borkenau, P. (1992). Implicit personality theory and the five factor model. *Journal of Personality*, 60 (2), 295-327.
- Caprara, G.-V., & Perugini, M. (1994). Personality described by adjectives: Generability of the "Big Five" to the Italian lexical content. *European Journal of Personality*, 8, 357-369.
- Cattell, R. B. (1943). The description of personality: Basic traits resolved into clusters. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 38, 476-506.
- Cattell, R. B. (1995). The fallacy of five factors in the personality sphere. *The Psychologist*, 8, (5), 207-208.
- Cattell, R. B., Eber, H. W., & Tatsuoka, M. M. (1970). *Handbook for the sixteen personality factor questionnaire* (3rd Ed.). Champaign, IL: Institute for Personality and Ability Testing.
- Cermak, I., Hrebickova, M., & Macek, P. (1996, June). *The Czech version of FFPI - Preliminary findings*. Paper presented at the 8th European Conference on Personality, Gent, Belgium.
- Church, T. A., & Katigbak, M. S. (1989). Internal, external, and self-report structure of personality in a non-Western culture: An investigation of cross-language and cross-cultural generability. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 857-872.
- Costa, P. T., Jr., Bush, C. M., Zonderman, A. B., & McCrae, R. R. (1986). Correlations of MMPI factor scales with measures of the Five-Factor model of personality. *Journal of Personality Assessment*, 50, 640-650.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1985). *The NEO personality inventory manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1987). Neuroticism, somatic complaints, and disease: Is the bark worse than the bite? *Journal of Personality*, 55, 299-316.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1988a). From catalogue to classification: Murray's needs and the five factor model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55, 258-265.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1988b). Personality in adulthood: A six-year longitudinal study of self-reports and spouse ratings on the NEO Personality Inventory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 853-863.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1992a). Four ways five factors are basic. *Personality and Individual Differences*, 13, 653-665.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1992b). *NEO PI-R. Professional manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1993). Trait psychology comes of age. In T. B. Sonderegger (Ed.), *Nebraska symposium on motivation: Psychology and aging*. Lincoln, NE: University of Nebraska Press.
- Costa, P. T., Jr., McCrae, R. R., & Dye, D. (1991). Facet scales for agreeableness and conscientiousness: A revision of the NEO-PI. *Personality and Individual Differences*, 12, 887-898.

- Costa, P. T., Jr., McCrae, R. R., & Holland, J. L. (1984). Personality and vocational interests in an adult sample. *Journal of Applied Psychology*, 69, 390-400.
- Digman, J. M. (1988). *Classical theories of trait organisation and the Big Five factors of personality*. Paper presented at the annual meeting of American Psychological Association, Atlanta.
- Digman, J. M. (1989). Five robust trait dimensions: Development, stability, utility. *Journal of Personality*, 57, 195-214.
- Digman, J. M., & Inouye, J. (1986). Further specification of the five robust factors of personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 116-123.
- Digman, J. M., & Takemoto-Chock, N. K. (1981). Factors in the natural language of personality: Re-analysis, comparison, and interpretation of six major studies. *Multivariate Behavioral Research*, 16, 149-170.
- Duijens, J. I., & Diekstra, W. F. (1995). The 23BB5: A new Bipolar Big Five questionnaire. *Personality and Individual Differences*, 19, 753-755.
- Eysenck, H. J. (1990). Biological dimensions of personality. In A. L. Pervin (Ed.), *Handbook of personality: Theory and research*. New York: Guilford Press.
- Eysenck, H. J. (1992). Four ways five factors are not basic. *Personality and Individual Differences*, 13, 667-673.
- Eysenck, H. J., & Eysenck, S. B. G. (1975). *The Eysenck Personality Questionnaire*. Sevenoaks: Hodder & Stoughton.
- Finn, S. E. (1986). Stability of personality self-ratings over 30 years: Evidence for an age/cohort interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 813-818.
- Fiske, D. W. (1949). Consistency of the factorial structures of personality ratings from different sources. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 44, 329-344.
- Fung Yi Liu (1991). *The generalizability of the NEO Personality Inventory to a university sample in Hong Kong*. Unpublished manuscript, Chinese University of Hong Kong at Hong Kong.
- Galton, S. F. (1884). Measurement of character. *Fortnightly Review*, 42.
- Goldberg, L. R. (1980, May). *Some ruminations about the structure of individual differences: Developing a common lexicon for the major characteristics of human personality*. Invited paper presented at the convention of the Western Psychological Association. Honolulu, HI.
- Goldberg, L. R. (1990a). An alternative "description of personality": The Big-Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1216-1229.
- Goldberg, L. R. (1990b). *Standard markers of the Big-Five structure*. Unpublished manuscript, Oregon Research Institute at Oregon.
- Goldberg, L. R. (1992). The development of markers of the Big-Five structure. *Psychological Assessment*, 4, 26-42.
- Gough, H. G. (1987). *California Psychological Inventory administrator's guide*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Graziano, W. G., & Eisenberg, N. H. (1993). Agreeableness: A dimension of personality. In S. R. Briggs, R. Hogan, & W. H. Jones (Eds.), *Handbook of personality psychology*. New York: Academic Press.
- Guilford, J. P. (1975). Factors and factors of personality. *Psychological Bulletin*, 82, 802-814.
- Guilford, J. P., & Zimmerman, W. S. (1949). *The Guilford-Zimmerman Temperament Survey*. Beverly Hills, CA: Sheridan Supply.
- Hofstee, W. K. B., & De Raad, B. (1991). Persoonlijkheidsstructuur: de AB5C-taxonomie van Nederlandse eigenschapstermen. *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie*, 46, 262-274.
- Hogan, R. (1983). Socioanalytic theory of personality. In M. M. Page (Ed.), *Nebraska Symposium on motivation: Personality-current theory and research*. Lincoln, NE: University Nebraska Press.
- Hogan, R. (1986). *Hogan Personality Inventory Manual*. Minneapolis: National Computer

- Systems.
- Hogan, R. (1993). Personality and personality measurement. In M. D. Dunnette & L. Hough (Eds.), *Handbook of industrial organizational psychology*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Holroyd, K. A., & Coyne, J. C. (1987). Personality and health in the 1980s: Psychosomatic medicine revisited? *Journal of Personality*, 55, 359-375.
- John, O. P. (1990). The "Big Five" factor taxonomy: Dimensions of personality in the natural language and in questionnaires. In L. A. Pervin (Ed.), *Handbook of personality theory and research*. New York: Guilford.
- Kashiwagi, S., Wada, S., & Aoki, T. (1993). The Big Five and the oblique primary pattern for the items of the ACL, Japanese version. *Japanese Journal of Psychology*, 64, 153-159.
- Kohnstamm, A. G., Mervielde, I., Besevegis, E., & Halverson Jr, F. C. (1995). Tracing the Big Five in parents' free descriptions of their children. *European Journal of Personality*, 9, 283-304.
- Lanning, K., & Gough, H. G. (1991). Shared variance in the California Psychological Inventory and the California Q-set. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 596-606.
- Leary, T. (1957). *Interpersonal diagnosis of personality*. New York: Ronald Press.
- Loehlin, J. C. (1987). Heredity, environment, and the structure of the California Psychological Inventory. *Multivariate Behavioral Research*, 22, 137-148.
- Lorr, M. (1986). *Interpersonal Style Inventory: Manual*. Los Angeles: Western Psychological Services.
- Lorr, M., & Knight, L. A. (1987). Higher-order factors assessed by the ISI and the PRF. *Journal of Clinical Psychology*, 43, 96-99.
- Marusic, I., & Bratko, D. (1996, June). *Croatian translation of the NEO-PI-R (Form S): Results of the validation study*. Paper presented at the 8th European Conference on Personality, Gent, Belgium.
- McCrae, R. R. (1987). Creativity, divergent thinking, and openness to experience. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 1258-1265.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1985). Comparison of EPI and Psychoticism scales with measures of the five-factor model of personality. *Personality and Individual Differences*, 6, 587-597.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1987). Validation of five factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 81-90.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1989a). Reinterpreting the Myers-Briggs Type Indicator from the perspective of the five-factor model of personality. *Journal of Personality*, 57, 17-40.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1989b). Rotation to maximize the construct validity of factors in the NEO Personality Inventory. *Multivariate Behavioral Research*, 24, 107-124.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1993). Conceptions and correlates of openness to experience. In S. R. Briggs, W. H. Jones, & R. Hogan (Eds.), *Handbook of personality*. New York: Academic Press.
- McCrae, R. R., Costa, P. T., Jr., & Bush, C. M. (1986). Evaluating comprehensiveness in personality systems: The California Q-Set and the five-factor model. *Journal of Personality*, 54, 430-446.
- McCrae, R. R., & John, O. P. (1992). An introduction to the five-factor model and its applications. The five-factor model: Issues and applications. *Journal of Personality*, 60, 175-215.
- Miller, T. R. (1991). The psychotherapeutic utility of the five-factor model of personality: A clinician's experience. *Journal of Personality Assessment*, 57, 415-433.
- Mischel, W. (1968). *Personality and assessment*. New York: Wiley.
- Μπεζεβέγκης, Η. (1997, Μάιος). *Χαρακτηριστικά προσωπικότητας παιδιών 6 και 12 ετών: Διαφορές ηλικίας και φύλου*. Ανακοίνωση στο 6ο

- Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογικής Έρευνας, Αθήνα.
- Norman, W. T. (1963). Toward an adequate taxonomy of personality attributes: Replicated factor structure in peer nomination personality ratings. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66, 574-583.
- Norman, W. T. (1967). *2800 personality trait descriptors: Normative operating characteristics for a university population*. Ann Arbor, MI: University of Michigan.
- Ostendorf, F. (1990). *Sprache und Persönlichkeitsstruktur: Zur Validität des Fünf-Faktoren-Modells der Persönlichkeit*. Regensburg, Germany: S. Roderer.
- Peabody, D., & Goldberg, L. R. (1989). Some determinants of factor structures from personality-trait descriptors. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 552-567.
- Pervin, A. L. (1993). *Personality: Theory and research*, (6th ed.). New York: Wiley.
- Plomin, R., & McClearn, G. E. (1990). Human behavioral genetics of aging. In J. E. Birren & K. W. Schaie (Eds.), *Handbook of the psychology of aging*. New York: Academic Press.
- Pulver, A., Allik, J., Pulkkinen, L., & Hamalainen, M. (1995). A Big-Five personality inventory in two non-Indo-European languages. *European Journal of Personality*, 9, 109-124.
- Rushton, J. P., Fulker, D. W., Neale, M. C., Nias, D. K. B., & Eysenck, H. J. (1986). Altruism and aggression: The heritability of individual differences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 1192-1198.
- Smith, G. M. (1967). Usefulness of peer ratings of personality in educational research. *Educational and Psychological Measurement*, 27, 967-984.
- Smith, W. T., & Williams, P. G. (1992). Personality and Health: Advantages and limitations of the five factor model. *Journal of Personality*, 60 (2), 395-423.
- Szirmak, Z., & De Raad, B. (1994). Taxonomy and structure of Hungarian personality traits. *European Journal of Personality*, 8, 95-117.
- Tellegen, A. (1982). *Brief manual for the differential personality questionnaire*. Unpublished manuscript, University of Minnesota at Minneapolis, Minnesota.
- Tellegen, A., & Waller, N. G. (1993). Exploring personality through test construction: Development of the multidimensional personality questionnaire. In S. R. Briggs & J. M. Cheek (Eds.), *Personality measures: Development and evaluation*. Greenwich, CT: JAI Press.
- Tett, R. P., Jackson, D. N., & Rothstein, M. (1991). Personality measures as predictors of job performance: A meta-analytic review. *Personnel Psychology*, 44, 703-742.
- Τσαούσης, Ι. (1997, Μάιος). Η θεωρία των πέντε παραγόντων (Big Five) στον ελληνικό πληθυσμό: Το τεστ χαρακτηριστικών προσωπικότητας (ΤΕΧΑΠ). Ανακοίνωση στο 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογικής Έρευνας, Αθήνα.
- Tupes, E. C., & Christal, R. E. (1958). *Stability of personality trait rating factors obtained under diverse conditions*. (USAF ASD Tech. Rep. No. 61-97). Lackland Air Force Base, TX: U.S. Air Force.
- Tupes, E. C., & Christal, R. E. (1961). *Stability of personality factors based on trait ratings*. (USAF ASD Tech. Rep. No. 61-97). Lackland Air Force Base, TX: U.S. Air Force.
- Widiger, T. A. (1993). The DSM-III categorical personality disorder diagnoses: A critique and an alternative. *Psychological Inquiry*, 4, 75-90.
- Yang, K., & Bond, M. H. (1990). Exploring implicit personality theories with indigenous or imported constructs: The Chinese case. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 1087-1095.

Searching the structure of personality: The five factor model

IOANNIS TSAOUSIS

Piraeus, Greece

ABSTRACT

This article is a review of the Big Five model, one of the most influential models in the field of personality. The review starts with a brief historical overview, in which the author tries to present how this model was derived, and later on, became one of the most integrated models in the field. Next, we try to present the evidence justifying the model as well as the factors which constitute it. The article concludes with the major objections to the model, the response of its supporters and its major applications.

Keywords: Five Factor Model, lexical hypothesis, personality.

Address: Ioannis Tsaousis, 5 Aspasia Rd., 18539 Piraeus, Greece. Tel.: *30-1-4514990, E-mail: tsaousis@ath.forthnet.gr